

GENÇ MÜTEFEKKİRLER DERGİSİ
JOURNAL OF YOUNG INTELLECTUALS

e-ISSN: 2718-000X

Yıl: 5, Cilt: 5, Sayı: 3

Eylül-2024

Makale Bilgileri

Kayserili Hacı Ahmet Efendi'nin Mekke, Medine ve Ta'if Methiye Da'vetnamesi

Mathiyya İnvitation Of Mecca, Medina, And Ta'if By Hacı Ahmad Afandi Of Kayseri

YAZAR

İdris SÖYLEMEZ

Dr. Öğr. Üyesi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, İlahiyat Fak.

idrissoylemez@gmail.com

ORCID: 0000-0001-9798-4453

<http://doi.org/10.5281/zenodo.13822546>

Yayın Bilgisi

Yayın Türü: Araştırma Makalesi

Makale Geliş Tarihi: 29.08.2024

Makale Kabul Tarihi: 17.09.2024

Sayfa Aralığı: 796-827

ÖZET

İslam dini şehirde doğmuş ve yine varlığını şehrin değerleri bağlamında sistemleştirerek devletleşme imkânı bulmuştur. Söz konusu şehirler, Mekke, Medine ve ve Hicaz bölgesinin bir diğer önemli şehri Ta'if. Mekke şehrinde başlayan gelişim, Medine şehrinde gelişimini tamamlamış; mabet, mektep ve pazar bağlamında sistemleşerek geçmişten günümüze ışık tutmuştur. Farklı ilim sahalarındaki çalışmalara konu edinen şehir ve şehir kültürü bağlamında Türk-İslam edebiyatı sahasında da şehir konulu çok sayıda manzum ve mensur eserler yazılmıştır. Şehrin kimliğine, tarihine, kültürüne ve çevresel etki alanına dair bilgiler ihtiva eden bu kabil şiirler, şehirlerde yer alan mekânları, söz konusu mekânların mimari özelliklerini, bu şehirlerde yaşamış olan insanları ve bu şehirlerde meydana gelmiş olan kimi olaylar hakkında bilgiler ihtiva etmektedir. İlk zamanlardan günümüze klasik edebiyat, halk edebiyatı ve modern edebiyat sahasında şehir temalı çok fazlada şiirler yazılmıştır. Çalışmamız Kayserili Hacı Ahmet Baba'nın "Mekke, Medine ve Ta'if Medhiyye Davetiyesi" eseri üzerinedir. Çalışmada öncelikle şehirlere sunulan övgüler bağlamında şehir şiirleri ve özellikleri hakkında bilgi verilmiştir. Akabinde Hacı Ahmet Baba'nın hayatı, matbu eser hakkında bilgiler verilerek, eser, biçimsel ve içeriksel özellikleri itibariyle detaylı bir şekilde ortaya konacaktır. Çalışmanın son kısmında ise metnin transkripsiyonlu hali verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Türk- İslam Edebiyatı, Hacı Ahmet Baba, Methiye, Mekke, Medine

ABSTRACT

The religion of Islam was born in the city and found the opportunity to become a state by systematizing its existence in the context of the values of the city. The cities in question are Mecca, Medina and Ta'if, another important city of the Hejaz region. The development that started in the city of Mecca completed its development in the city of Medina; It has been systematized in the context of temples, schools and markets and shed light on the past to the present. In the context of city and urban culture, which are the subject of studies in different scientific fields, many poetic and prose works on the subject of cities have been written in the field of Turkish-Islamic literature. These types of poems, which contain information about the identity, history, culture and environmental impact of the city, contain information about the places in the cities, the architectural features of these places, the people who lived in these cities and some events that took place in these cities. Many city-themed poems have been written in the fields of classical literature, folk literature and modern literature from the earliest times to

the present. Our study is on the work "Mecca, Medina and Ta'if Medhiyye Invitation" by Hacı Ahmet Baba from Kayseri. In the study, first of all, information about city poems and their characteristics is given in the context of praises offered to cities. Subsequently, information about Hacı Ahmet Baba's life and the printed work will be given, and the work will be revealed in detail in terms of its formal and contextual features. In the last part of the study, a transcribed version of the text will be given.

Key Words: Turkish-Islamic Literature, Hacı Ahmet Baba, Eulogy, Mecca, Medina

GİRİŞ

Şehir, birbirinden farklı değer ve unsurların bir arada yaşayabilme tecrübesi yönüyle medeniyetin doğuşuna kaynaklık eden mekândır. İnsanlık tarihinin ilk devrelerinin akabinde, insanların ortak bir gaye ile bir arada yaşama projesinin esası bağlamında dizayn edilen şehirler, yeni bir doğuşun, gelişimin merkezi olması yönüyle de önemlidir. Medeniyet tarihi açısından bu mekânlar, insanlığın bilgi, donanım ve tecrübelerini paylaşmaları hususunda da oldukça önemli görevler üstlenmiştir. Şehirler, mabed, mektep ve pazar bağlamında (Durant 2012: 16) insanlığın ortak değer yapısının inşası için yeni yaşam alanına uyum sağlama isteğini ekonomik koşullar, savunma, yenilenme ve bölüşüm gibi saiklerden hareketle güvenli bir hayat için kurgulanmışlardır. İnsanoğlu birlikte yaşayabilme projesi bağlamında paylaşmayı, farklılıkları ile yaşamayı sağlayabilmek için medenileşmenin en önemli hamlesi olarak şehirleşmeyi ya da şehir hayatının koşullarını kabul etmiştir. Tarihin ilk zamanlarından günümüze şehir ve insan hayatı arasında coğrafi şartlar, kültürel birikim ve sosyo ekonomik kazanımlar gibi birbirini tamamlayacak temel birtakım yakınlaşmalar söz konusudur (Demir 200:133).

İnsanın, ilk dönemden günümüze bir arada yaşama isteğini besleyen, temel öge şüphesiz dindir. İnsan ile din arasındaki ilişkinin tarihi dönemlerine göz attığımızda İslâm dininin, "Mekke-Medine-Kudüs", merkezli olduğunu (Gürdoğan 2011:107) yani şehirliliğini söylemek mümkündür. Bu bağlam, medeniyet ve dinin şehirle yakın bir ilişki içerisinde okunmasını gerektirmektedir. Diğer medeniyet sahalarında olduğu gibi şüphesiz ki İslâm medeniyeti açısından da şehirler önemli bir değere sahiptir. Mekke, Medine ve Ta'if ilk dönemlerden itibaren Araplar için önemli şehirlerdendir (Kalaycı 2013:6). Söz konusu bu şehirlerden Mekke ve Medine ilk dönemden günümüze Müslümanlar için vahiy ve sünnet kaynaklı olarak kutsal

kabul edilmişlerdir (Güler 2002:867). Bu sebepten Mekke için “Mekke-i Şerif”, Medine için “Medine-i Şerif” (Bayraktaroğlu 2018:140) vasıfları kullanılmıştır.

İslâm medeniyet sahasının en önemli aktarım unsurlarından olan edebiyat alanında ortaya konan eserler, birbirinden farklı konulardan meydana gelmektedir. Bu sahada ele alınan konulardan biri de şüphesiz şehir konusudur. XI. yy.’dan günümüze Türk-İslâm edebiyatı sahasında şairler, şehirleri anlatmak maksadıyla çok fazla manzum ya da mensur eser kaleme almışlardır (Yıldız 2021:2149). Bu kabil eserlerden bazıları da bir şehrin methi hususunda kimi bilgiler ihtiva etmektedir. Methiye, “övgü, övmek” (Argunşah Vd 2023:235) anlamına gelir. Methiye, edebî terim olarak, “bir kimseyi veya bir kişiyi övmek için yazılann yazılan şiirlere denir” (Akkuş2007:143). Bu bağlamda divan edebiyatında bir anlatım tarzına verilen addır (Şimşek 2008:359). Methiyeler, kaside, mesnevi, kıta, murabba, muhammes, terkihibend ve terciibend yanında gazel vb. nazım şekilleri kullanılarak yazılan şiirlerdir (Aydemir 2004:410). İslâm medeniyeti sahasında ortaya konulan Arapça, Farsça ve Türkçe yazılmış dinî edebiyat ürünlerinde methiyeler, genel itibariyle, caize almak maksadıyla devlet büyüklerine, padişah, vezir, şeyhulislâm, yazılmakla beraber aynı zamanda dört halife, ashab-ı kiram ve ariflerin büyükleri için kaleme alınır (Şimşek 2008: 390). Methiyeler insanlar için yazıldığı gibi kimi mekânlar için de yazılmıştır. Şairler, şehirlerin sevilen yerlerini veya yönlerini ele almışlardır. Hatta kimi şiirlerde şair, ya şehrin kendisini veya şehrin bir başka adını veya özelliğini redif olarak kullandığını görmekteyiz. Başta Osmanlı İmparatorluğu’nun başkenti olan İstanbul olmak üzere birbirinden farklı şehirler farklı özellik ya da değerleriyle şiirimize konu edilmiştir.

Türk-İslam edebiyatının ilk dönemden itibaren şehirlerin şiirlere konu edildiğini, hatta kimi şehirlerin birden fazla şair tarafından övüldüğünü görmek mümkündür (Arslan 2018:48). Bu tarz manzumelerin başında seyahatnameler ve içindeki ilgili bölümler, bilâdiyyeler, sahilnâmeler, sûkiyye, mesâir, miyâhiyye, kudûmiye şehrengizler gelmekle beraber, ayrıca mesneviler veya divanlarda şehir konulu şiirlere de rastlamak mümkündür (Yekbaş 2018:15). Klasik dönemde başlayan bu gelenek modern dönemde de kimi şairler tarafından sürdürülmüş ve bu hususta önemli örnekler olarak “Üsküp” (Beyatlı 2003:77), “Kudüs” (İnan 1994:26-27) “Tarsus”(Kiraz 2021:1774) konulu şiirlerle beraber, klasik veya modern edebiyatımızda şehir konulu çok fazla sayıda şiir kaleme alınmıştır (Ayar, A.-Acar, S. 2014). Enes Yıldız’ın kaleme almış olduğu, “*Kilisli Rifki’nin Kesdel, Tekfur ve Kızıldağ Methiyeleri*” adlı makalede ifade ettiği üzere, “Şairin doğduğu, büyüdüğü veya yaşadığı yeri methetme arzusu, şairin gezdiği ve güzel bulduğu yeri anlatma isteği, şairin tayin veya görev vesilesiyle gittiği yeri anlatma isteği,

vuslat arzusunu ifade etme isteği, dinî duyarlılıkla kutsal şehirleri anlatma isteği, sürgün vesilesiyle gittiği yeri anlatma isteği, şairin kendi penceresinden bir şehirle ilgili şikâyet ve yergilerini dile getirme isteği” (Yıldız 2021:2149). Şehir konulu şiirler bu gibi saiklerle kaleme alınmıştır.

Bu çalışmamıza konu edindiğimiz metinde, İslâm tarihi açısından ilk dönemden itibaren kutsal kabul edilmiş olan Mekke, Medine ve Ta’if’in farklı özelliklerinden dolayı kutsal olarak kabul edilmişlerdir. Elimizdeki metinde, İslâm medeniyeti sahasında önemli bir yere sahip olan “Mekke, Medine ve Ta’if övgüsü hakkındadır”. Söz konusu şehirler, bu metinde kendilerini diğer şehirlerden farklı ya da değerli kılan kimi özellikleriyle ele alınmışlardır. Çalışmamız; “Giriş”, “Şairin Hayatı”, “Metnin Biçimsel Özellikleri”, “Metnin Muhteva”, “Sonuç” ve “Metin” kısımlarından meydana gelmektedir.

1. Kayserili Hacı Ahmet Efendi’nin Hayatı

Çalışmamıza konu olan metinde şair, isminin Hacı Ahmet, memleketinin ise Kayseri olduğu ve Nakşî tarikatına mensup olduğunu eserin sonunda şu şekilde dile getirmektedir.

Vilâyet Kayseri ismim Hâcî Ahmed

Fariğ-i Nakşiden kuşandım kemend (M /55)

Hacı Ahmet Efendi, 19. yy’ın ikinci yarısında Kayseri’de dünyaya gelmiştir. Doğum tarihi bilinmeyen şairin ölüm tarihi de (1884-85’ten sonra)’dır. Babası Cemal Sadık Ağa olarak bilinmektedir (Şatoğlu 1970:84). Şairin annesi, hakkında kaynaklarda herhangi bir bilgiye yer verilmemiştir. Hacı Ahmet Efendi, hayatının bir döneminde İstanbul’a inşaatlarda çalışmak maksadıyla gitmiş ve bir müddet burada sıvıcılık yapmıştır. İstanbul’da kabadıyalar arasında ünlü olan şair, Sarıgüzelli Deli Ahmet olarak tanınmıştır. (Cunbur 2001:153) Hayatının kimi dönemlerinde ruhsal bunalımlar yaşamış ve tedavi maksadıyla hastaneye yatmış bu sebepten Daruşşifâda tedavi görmüştür (Işık 2007:76). Şair, ilerleyen yaşında İslâm dininin kutsal mekânlarına hac maksadıyla bir yolculuğa çıkar ve hac farizasını yerine getirme imkânı bulur. Deli Ahmet şeklinde tanınan Ahmet Baba, kırk yaşında iken hac farızası vazifesini ifa etmek maksadıyla Hicaz’a gider (Şatoğlu 1970:84). Kutsal beldelerden memleketine döndükten sonra “Hacı Baba”(Komisyon 1977:62) olarak tavsif edilmeye başlamış ve yörede bu şekilde tanınır olmuştur. O artık bir gönül eridir ve halk onun bu yönüne fazlasıyla kıymet vermiştir. Okuma yazma bilmeyen Hacı Ahmet hece vezni ile şiirler söylemiştir (Komisyon 1977:62). Nazım Paşa ve Ahmet Remzi Bey, Ahmet Baba hakkında ortaklaşa bir mizahi manzume yazmışlardır (Nüzhet Ergün’den aktaran Çakır 2023:319).¹

¹ Aklına uydu girüp üç kerre tîmarhâneye

Günümüze, hastane günlerini anlatan bir destanı ile hac farizasını yerine getirmek maksadıyla bulunduğu Mekke, Medine ve Ta'if kutsal beldelerini anlattığı "Mekke, Medine ve Ta'if Medhiye Davetiyesi" adlı bir eseri ulaştırmıştır (Cunbur 2001:153). Eser hakkında aşağıda detaylı bilgi verilecektir.

2. Kayserili Hacı Ahmet Efendi'nin Mekke, Medine ve Ta'if Methiyeleri

Hacı Ahmet Efendi'nin, yazmış olduğu şehir şiirleri, sahip oldukları manevi değerleriyle İslâm medeniyeti için fazlasıyla önemli olan üç şehirle ilgilidir. Şair, hac farizasını yerine getirmek maksadıyla çıkmış olduğu yolculuk neticesinde gördüğü bu kutsal şehirleri, temel birtakım özellikleri itibariyle anlatan bir eser kaleme almıştır. Söz konusu bu eser: Mekke, Medine ve Ta'if övgüsü üzerinedir. Davet başlığı taşıyan bu eser içeriğinden hareketle tarafımızca methiye olarak değerlendirilmiştir. Söz konusu eserde, mekânların maddi ve manevi güzellikleri konu edilmiştir. Eserdeki anlatılar, edebî dilin imkânları dâhilinde telmih, mecaz ve teşbih bağlamında ele alınmıştır. Şair, bu üç şehri sahip olduğu mekânlardan kişilerden ve burada vuku bulmuş önemli olaylardan İslâm dinin önemli ibadetlerinden olan hac farızası ile ilgili değerlerden hareketle ele almaktadır. Şair, eseri 1302/ m. 1884-85 yılları arasında yerine getirmiş olduğu hac farızasının akabinde söylediği bilgisine eserin sonunda yer verir.

Biñ üç yüz ikide haccü'l-ekber
Dünyāya aldanma yevmü'l-beter(M /56)

Eser, bilinmeyen biri tarafında yazıya geçirilir ve "12 Şafer 1303 senesine târihlü ruḥṣatnāmesiyle Sarıgözde Bosnevî el-Ĥâc Muḥarrem Efendiniñ matba'asında tab'Ö" edilir.

Eyledi Mecnûnlara bahş-ı hired Ahmet Baba

Nağme-i vecd-âveri ehl-i safâyı mest eder
El urup gûşa ne dem derse meded Ahmet Baba

Eyledi bir şaklaban taklîd tarz-ı nağmesin
Dedi nefretle ana yuha mered Ahmet Baba

Merkeb-i câbûk revinden dâimâ memnûndur
Esbrân olanlara etmez hased Ahmet Baba

Merdiven başında istikbâl eder iş sâhibin
Gâh jurnal gezdirir gâhî sened Ahmet Baba

Eyledi evkâf anı me'mur-i târ-ı ankebut
Etmedi bu hizmet-i makkûlü red Ahmet Baba

Her ne yerse hazım eder me'kûl olsun olmasun
Gâh anahtarlar yutar gâhî veted Ahmet Baba(Çakır 2023:319).

2.1. Şiirlerin Şekil Yönünden İncelenmesi

“Mekke, Medine ve Ta’if Medhiye Davetiyesi” ser-levhalı eserde şair, Müslümanlar için öteden beri kutsal bir mekân olan Mekke, Medine ve Ta’if’ten bahsetmektedir. Eser, toplamda otuz sayfadır. Eser, Beyazıt Kütüphanesi BM7391 numarada kayıtlı matbu bir eserdir. Eser, uzunca bir “Muhammes-i Mütakerireden” meydana gelmekte, eserin ilk üç kısmı mukaddime olup klasik metinlerde karşımıza çıkan şekliyle, tevhid/ münacat ve na’t içeriklidir. Eser hece vezniyle kurulmuş gibi durmaktadır. Şairin vezin kullanımında genel itibariyle 11’li, hece vezni kullanmış olsa da kimi yerlerde 10’lu, “Biñ üçyüz ikide haccü’l-ekber (M /56), 12’li, “Nice yüz biñ insānıñ açıkdır başı”(M/13), 13’lü, “Nice yüz biñ insān çağırır Allāh diye “ (M/12), 14’lü, “Vaḳfe-i mübārekeye efendim buyuruñ”(M /12), ve 15’li, “Her nefesde vir şalāvāt resüle peygambere”, 16’lı, “Ħabīb-i Ekrem ħurmetine ħacci ḳabūl eyleye”(M /12) ya da daha fazla heceden müteşekkil beyitlere rastlamak mümkündür. “Aśĥāb-ı resūlullāhıñ ziyārete efendim buyuruñ” (M /5), Buradan da anlaşıldığı üzere şairin vezin kullanımını konusunda çok da başarılı olduğunu söylemek mümkün değildir. Metnin “muhammes-i mütakerir” nazım şekliyle kurulu olduğunu söylemek mümkündür. Zira metinde esas konunun işlendiği ilk üç mısra kendi arasında kafiyeli, tekrar eden mısralar kendi içinde kafiyelendirilmiştir: aaabb-ccbb-ddbb-eebb. Yine tekrar eden beyitlerde davetiye her kısmın sonunda farklı kelimelerle kurulur. Bu durum şiirin kuruluşunu daha da zenginleştirilmesi hususunda önemli rol oynamaktadır. Şair, metni kurarken temel dil olarak Türkçeyi tercih etse de dilimize ilk dönemlerden itibaren geçmiş bulunan “Evlād-ı Resūlullāhı”(M /6), ve “Dür-dānem”(M /7) gibi Arapça ve Farsça kelimelere de yer vermiştir. Şair, eserinde genel itibariyle redif ile birlikte yarım kafiye yer vermekle beraber zaman zaman tam kafiye de yer verdiği görülmektedir.

Şair eserin kuruluşu hususunda gelenekte var olan yaklaşımı benimseyerek tevhid/münacaat ile başlar:

Cümle mevcūdātı Allāh yaratdı
İns ü cine kendüsini tanıtdı(M/1)

Devamında şair, geleneğe uyarak na’at yazma geleneğine bağlı kalarak Hz. Muhammed’den bahseder:

Şefā’at isteriz yā resūlullāh
Nürundan ħalḳ itdi kāōinātı Allāh(M /2)

2.2. Şiirlerin İçerik Yönünden İncelenmesi

Eser, İslām medeniyeti sahasında kutsal şehirler olarak kabul edilen Mekke, Medine ve Ta’if hakkında yazılmıştır. Şair, eserin tamamında hac farızası nedeniyle ziyaret etmiş olduğu bu beldeleri kimi özellikleriyle anlatmaktadır. Bunun haricinde şair, farklı nedenlerle bu şehirlerle

bağlantılı olarak kimi peygamber, sahabe ve gönül dostlarından bahsederek bütün Müslümanları buraları görmeye davet etmektedir. Çalışmamıza konu edindiğimiz metnin içerik incelemesini şu ana başlıklar ve onlara ait alt başlıklardan hareketle kurduk. İslâm inanç esasları ve dini değerler, şehirler/mekânlar, şahıslar ve İslâm dinine ait kimi emir ve yasaklar.

2.2.1. İslâm İnanç Esasları ve Dinî Değerler

Tevhid

Eserde, Allah'ın var olduğu, bir olduğu (Karaman vd 2006:660) esası bağlamında ele alınan tevhid, Allah'ın kâinatın ve içindekilerin yegâne yaratıcısı, hükmedicisi olduğu ve hiçbir şekilde ortağının bulunmadığı şeklinde ifade edilmiştir:

Şükr olsun Allāh'a dînimiz žāhir
Nāžiri şeriki yoğdur yaradan bir(M /47)

Hac

İslâm'ın beş temel şartından biri (Komisyon 2009:109) olan haccı, şair bir davet bağlamında ele almaktadır:

Nice yüz biñ insān çağırır Allāh diye
Baş açık yalın ayağ turduğ bizler vağfeye
Ĥabîb-i Ekrem ĥurmetine ĥaccı ĥabûl eyleye(M /12)

Akabinde şair, hac farızasının hakkıyla yerine getirilmesi için uyulması gereken kurallar ve yapılması gereken ritüellerden şu şekilde bahsedilmektedir:

Sefa ve Merve

Hacın vaciplerinden olan Sefa ve Merve arasında "Say" (Karaman vd 2006:566) geleneğinden bahsedilmektedir:

Şafā ile Merve saŖy yerimiz (M /40)

İnsanların ihrama girdiği sınır olan mikat sınırına dâhil olunduktan sonra dikkat edilmesi gereken hususları; kimseye söğmeme, elini harama uzatmama, yine bir başka yerde diline sahip olma, kimseyi kötölememe, yalan yere yemin etmeme gibi meseleleri ele alır:

Her tarafda var(dır) miğāt orada gir iĥrāma
Ĥiç kimseye söğüp sayma el uzatma ĥarāma (M /26)

Lisānına sen šāĥib ol etme kimsenin zemmin
Yalan yere yemîn itme alma elin vebalin (M /25)

Eserin dokuzuncu kısmından yirminci kısma kadar şair, İslâm dininin beş temel şartından biri olan hac ibadeti bağlamında yapılması gereken menâsiklerden, Arafat'ta vakfeye durmak, Müzdelife'de şeytanı taşlamak, Mina'da kurban kesmeyi, belli bir kompozisyon dâhilinde bahsedilmektedir:

ĤâĤĤ'ın birliğine vâllâhuahad
Ādem'den farz oldu bize ŐArafât(M /10)
Müzdelife'de toplarız (biz) taşı(M /13)
Mina'da keseriz ĤâĤĤ'â Ĥurbâni(M /15)

Namaz

İslâm'ın beş temel şartından namazdan (Karaman vd 2006:514) beş vakit farz namaz bağlamında bahsedilmektedir:

Beş vaĤtde Ĥıl namâzı Ĥalma cahil (M /37)

OruĤ

İslâm'ın beş temel farzından biri olan orucun (Komisyon 2009:290) belirli bir zamanda tutulmasının gerekliliğinden bahsedilmektedir:

Nûra ġarĤ olmuşdur beyitiñ iĤi
Mübârek aylarda sen tut orucı (M /27)

Ayet Kullanımı

Edebiyat sahasında yazılan her bir eserde iktibas veya telmih sanatı bağlamında ayetler kendine yer bulmuştur. şair burada İhlâs suresinin ilk ayetini ele almaktadır:

ĤâĤĤiñ birliğine vâllâhu ahad (M /10)

Kitaplar

Allah'ın tarihin belli dönemlerinde peygamberlere vahiyyle indirdiği kitaplardan (Karaman vd 2006:383) İncil ve Kur'an-ı Kerim'den ismen bahsedilmektedir:

Ĥuróân'da var İncil'de var dağı yazar burada (M /43)

2.2.2. şehirler/Mekânlar

2.2.2.1. Mekke

Birbirinden farklı ırk ve kültüre mensup insanların bir arada yaşadığı şehirler (Güler 201:29) tarihin bütün dönemlerinde dinî değerlerden hareketle önemsenmiştir. İslâm medeniyeti sahasında da kimi şehirler, Hz. Muhammed'den günümüze yaşamakta olan bütün insanlarca sevilmiş ve kıymet verilen yerler olmuştur. Bu şehirlerin ilki olan Mekke, insanlık tarihinin ilk mescidinin ya da evinin(Gürdoğan 2011:107) diğer adıyla Kâbe'nin inşa edildiği yerdir. Mekke, Arap yarımadasının kuzeyinde *Bekke* denilen ve ziraate uygun olmayan bir vadinin iĤinde kurulmuştur. Kâbe'nin ilk olarak Hz. Ādem döneminde inşa edildiği, akabinde Hz. İbrahim'in oğlu Hz. İsmail'i ve eşi Hacer'i bu mekâna yerleştirmiş ve daha sonra oğlu İsmail'le birlikte eski temeller üzerinde Kâbe'yi yeniden inşa etmiştir. Burası kendilerine verilen emir üzerine Müslümanlar iĤin bir toplanma yani hac merkezi olarak inşa edilmiş ve hac farizasının

yerine getirilmesi için de geçmişten günümüze daima açık tutulmuştur. ² İlk zamanlardan itibaren Arap toplumu açısından önemli bir şehir olan Mekke İslâm dinin egemenliği döneminde de “Ümmü’l-kura (Şehirlerin annesi) olarak kabul edilmiştir. ³ İslâm medeniyet sahası içerisinde önemli bir merkez olan Mekke'nin konumu buranın yeryüzünün ilk mekânı olan Kâbe'ye ev sahipliği ve dolayısıyla öteden beri hac merkezi olmasıdır. Klasik edebiyat sahasında ortaya konan menâsik (Kiraz 2020:15) ya da menâzil (Donuk 2017:86) tarzındaki eserlere de hac farızasının yerine getirilmesi, İslâm'ın merkezi ve Hz. Muhammed'in şehri olması ve Müslümanların kıblesi olması yönleriyle konu edilmiştir. Şair, eserinin ser levhasında “*Mekke Medîne Fâôif Medhîyye Daóvetnâmesi*” başlığını kullanır, onun haricinde de metin içerisinde Mekke ismen veya sahip olduğu mekânlar, olaylar ve ibadet değerleri bağlamında ele alınmıştır:

Nûra ğarķ olmuşdur Mekke Medîne
Kısmet itmiş bizi Zü'l-Celâl dine (M /3)

Şair Mekke'yi anlatırken söz konusu şehrin kutsiyetinin ortaya çıkmasına olanak sağlayan kimi mekânlar bağlamında anlatmayı öngörmüştür. Müslümanlar için kıymetli olan söz konusu mekânlar şunlardır:

Kâbe

Yeryüzündeki ilk ibadet mekânı olan Kâbe, Müslümanların hac merkezidir (Karaman vd 2006:350) Şair Kâbe yani beytullahın ilkin melekler tarafından, daha sonrada Hz. İbrahim tarafından yeniden inşa edildiğini söyler:

Melek ķurđı beytullâhın temelini (M /25)
Ol beyti yaptı Hâlılullâh peygamberi (M /31)

Şair eserde Kâbe'nin kimi özelliklerini söyler; örtüsünün kara olduğunu, yedi minaresinin bulunduğunu, üzerinde lafzattullahın yazılı olduğunu, kapısının yüksek ve merdivenlerinin gümüşten olduğunu dile getirir:

Ol beytiñ ķara tonı altundandır ķuşađı (M /30)
Ol beytiñ yedidir minaresi (M /29)
Ol beytiñ ķapusında yazılmış lafzâ-i celâl
Ol beyte yüz sürer isen bulursuñ Hâķķ'dan kemal (M /23)
Şol beytiñ ķapusu yüksek turur
Gümüşdendir nerdübâni haftada bir ķurđur (M /24)

²“O zaman biz o evi insanların gidip gelip ziyaret edecekleri bir makam ve bir güvenlik yeri yaptık. Siz de İbrâhim'in makamından kendinize namaz kılacak bir yer edinin. İbrâhim ve İsmâil'e de, “Tavaf edecekler için, kendini ibadete verecekler, rükû ve secde edecekler için evimi temiz tutun” diye talimat verdik”. (Bakara,2/125).

³“Bu (Kur'an), Ümmülkurâ (Mekke) ve çevresindekileri uyarman için sana indirdiğimiz, kendisinden öncekileri doğrulayıcı mübarek bir kitaptır. Âhirete inananlar buna da inanırlar ve onlar namazlarını kılmaya hakkıyla devam ederler”. (Enam,6/92).

Zemzem Kuyusu

Şair, Allah'ın Hz. İsmail ve annesi Hacer'e ikram olarak (Karaman vd 2006:712) verilen sudan ismen bahsedilmektedir:

Beytiñ karşısu zemzem kuyusu (M /18)

Makam-ı İbrahim

Kâbe inşa edildiği zaman Hz. İbrahim'in iskele olarak kullanmak maksadıyla üzerine çıktığı bir kaya (Komisyon 2009:221) olan makâm-ı İbrahim'den ismen bahsedilmektedir:

Beytiñ karşısu maķâm-ı İbrâhîm (M /19)

Makam-ı İsmail

Hicr-i İsmail olarakda bilinen bu makamdan şair ismen bahsedilmektedir.

Altun oluğın altında maķâm-ı İsmâ'îl (M /37)

Hacerü'l-Esved

Tavafın başlangıç noktasını belirlemek (Komisyon 2009:110) maksadıyla kullanılmak amacıyla Kâbe'nin köşesine konulan bu taşın cennetten getirildiğinden bahsedilmektedir:

Cennetden çıkmışdır Hâcerü'l-Esved (M /17)

Cennetü'l-Muallâ

Cahiliye Dönemin'den günümüze Mekke Mezarlığı (Karaman vd 2006:96) olan bu mezarlık burada defn edilmiş olan, Hz. Muhammed'in ilk eşi Hz. Hatice'yle bağlantılı olarak bahsedilmektedir:

Cennetü'l-muallâ kabrimiz
Baş açık yalın ayak divâna turuñ
Hadîcetü'l-Kübrâ'yı efendim ziyâret buyurun (M /40)

Cebel-i Kubeys

Mekke şehrini çevreleyen iki dağdan biri olan Ebû Kubeys (Ortakçı 2020:245) dağından Hz. Muhammed'e ilk inananlardan ve müezzinlerden olan Bilal-i Habeşî'den hareketle bahsedilmektedir:

Maķâm-ı Bilâldir cebel-i Kubeys (M /44)

Cebel-i Nûr

Mekke şehrinin kuzeydoğusunda yer alan ve diğer adı Hira Dağı (Komisyon 2009:140) olan bu dağdan burada inen ilk vahiyden hareketle bahsedilmektedir:

Āyet nâzil oldu cebel-i Nûrda
Ĥaķķa'âşık olan hiç kıalmaz yerde (M /43)

Şair, yirminci manzumeden otuz dokuzuncu manzumeye kadar manzumelerin son mısrasında Mekke'de Kâbe'ye açılan şu kapıları, ismen bahseder. Bâbü's-selâm, Bâbu meyyit, Bâbu 'alî,

Bābu's-şafā, Bābü'l-bākiyye, Bāb-ı muhācirīn, Bāb-ı ŐAbbās, Bāb-ı İbrāhīm, Bābu'l-cihād, Bābü'l-mücāhidd, Bābu's-şerīf, Bābü'l-Ūmmühānī, Bābü'l-vedāŐ , Bāb-ı Őanīf, Bābu'r-raḥīm. Bābu'l-bāsiṭiyye, Bābü'l-Ḳubā, Bābü'z-ziyāde, Bābu'd-durriye, Bābu'l-Őumre.

Cebel-i Sevr

Hz. Muhammed'in hicrete çıktığında yanında bulunan Hz. Ebu Bekir ile beraber sığındığı mağaranın bulunduğu dağdan(Komisyon 2009:329) onları düşmandan saklaması yönüyle bahsedilmektedir:

Ĥāzret-i Peygamber'i setr iden cebel-i Şevr
Beraber idi yanında ŐiddīḲ Bekr (M /42)

2.2.2.2. Medine

İslām medeniyet tarihi açısından önemli bir başka şehir de şüphesiz Medine-i Münevvere'dir. Arap yarımadasının batısında yer alan bu bölgenin kuzeyinde Uhud, güneyinde Air dağları, doğusunda Vakım harresi ve batısında Veber harresi yer almaktadır (Bozkurt- Küçükkaşıkçı 2003:305). Münbit ve sulak tarım arazilerine sahip olan bu şehir, tarihte Yesrib (Zengin 2015:22). Adıyla bilinmektedir. Yesrib, Hz. Muhammed'e peygamberlik geldiği dönemlerde birbirinden bağımsız mekânlardan oluşan dağınık bir yerleşim yeri olarak dikkat çekmektedir. İslām dinini rahat bir şekilde Mekke'de tebliğ edemeyen Hz. Muhammed yeni bir yerleşim merkezi bulma gayretinde olmuştur. Bu dönemde hac farızası nedeniyle Mekke'ye gelen Medine heyeti ile Akabe Biatları olarak bilinen görüşmeleri yapmış ve söz konusu görüşmeler neticesinde alınan karar üzere Yesrib'e 622'de hicret etmiştir. Şehrin adı bu tarihten itibaren "Medine" olmuştur (Zengin 2015:23). Böylece insanı bütün yönleriyle, siyasi, sosyal, ekonomik, toplumu kuşatan bir kültürel saha inşa etmeye olanak sağlamıştır. Bu dönemden sonra şehir Müslümanlar tarafından Medîne-i Münevvere olarak isimlendirilmiştir (Gencer 2011:112). Medine içinde yeni bir hayatın inşasının mücessem hale geldiği mekânları, mescit ve medfun bullunduğu ravzâ-ı mutahhare kurucu bir mekân olarak varlığını bugün içinde etkili bir şekilde sürdürmektedir (Gürdoğan 2011:109). Şehir bu vasfını Hz. Ali'nin halifeliği döneminde başkentin Kûfe'ye taşınması ile yitirmiştir. Medine'yi ismen veya kimi özellik, mekân veya şahsiyetlerle beraber anmaktadır. Şair Medîne'yi sahip olmuş olduğu yeşillik örtüsü, bağları ve bahçelerinden dolayı cennete, yine burayı şerefliendiren Hz. Muhammed'den dolayı da nura gark olmuş şekilde tavsif edilmektedir.

Cennet mişāli Mekke Medīne
Dīnine zāradır meyl itme yemine (M /41)
Nūra gark olmuşdur Mekke Medīne
Ḳısmet itmiş bizi Őü'l-celāl dīne (M /3)

Şair, İslâm tarihi için önemli bir yere sahip olan Medine şehrini birbirinden farklı değerler, mekânlar ve isimler bağlamında ele almaktadır.

Ravzâ-i Mutahhara

Şair, Hz. Muhammed'in vefat ettiği ve mezarının bulunduğu yer (Karaman vd 2006:547) olan Ravza-i Mutahharadan ismen bahsedilmektedir:

Baş açık yalın ayak dîvâna turuñ
Ravzâ-i Mutaĥĥara'ya efendim buyurun (M /4)

Cebel-i Uhud

Uhud Dağ'ından (Komisyon 2009:371) burada şehit olan Hz. Muhammed'in amcası ki şiirde dürdanem olarak zikreder, Hz. Hamza'dan dolayı cennetlik olduğundan bahsedilmektedir:

Hażâ cennetlikdir Cebel-i Uĥud
Orada olmuşdur dūr-dānem şehid(M //)

2.2.2.3.Taif

Yörenin önemli şehirlerinden biri olan Ta'if, Gazvân dağının eteklerinde (Umurbek 2008:14) olup deniz seviyesinden 1700 metre yüksekliğinde yer alan ılıman iklimiyle bir yayla konumunda olup Mekke şehir devletinin ziraat ve sayfiye merkeziydi. (Küçükaşçı) Şehir Sakîf kabilesinin yönetiminde olup etrafı surlarla çevrili olduğu için şehre Taif (etrafı duvarlarla çevrili) denilmiştir (Umurbek 2008:14). Medine'de olduğu gibi bu şehirde de ziraat, Arapların uhdesinde iken, ticaret Yahudilerin elinde bulunmaktaydı. İslâm öncesi dönemde Lat putunun (Fahdd 2003:107) bulunduğu bir şehir olarak geçmişten günümüze mukaddes bir şehir olarak kabul edilmiştir. Hicaz Arapları için mühim olan şehirlerden biridir. Bu sebepten ilk dönemden itibaren Hz. Muhammed Ta'ifi ve Ta'iftekileri fazlasıyla önemsemiştir. ” Onların vâdileri bütünü îtibariyle kutsaldır. Haremdir, gerçeğinden hareketle burayı Mekke ve Medine gibi harem olarak kabul edip kutsadığı görülmektedir.

Şair, kırk altıncı manzumedden itibaren İslâm medeniyetinde önemli bir yere sahip olan Ta'if'ten Hz. Muhammed'in insanları buraya davet ettiği durumundan hareketle bahseder.

Ĥazret-i Peyğamber buyurmuş Tā'Ōif'e ĥaydiñ
Ziyâretgâhına geliñ cümleliz (M /46)

Şair, şehrin diğer memleketlere göre daha özel bir yer olduğu, eskatolojik zeminde mitolojik bir kahraman olan Hızır ve İlyas'ın Hz. Muhammed'in amcasının oğlu, Hz. Abdullah b. Abbas'tan hareketle bahseder.

Tā'Ōif memleketi yerlerüñ ĥâsı
Orada bulursuñ Ĥızır İlyâsı
Resül'üñŌammîsi ibn-i ŌAbbâsı (M /47)

2.2.2.4. Diğer Mekânlar**Cennet**

Müslümanların ebedi hayatlarını geçirecekleri ahretteki mekân (Komisyon 2009:49) olan cennetten ismen ve Hz. Muhammed'in mezarının bulunduğu Ravzâ-i Mutahhara'ya benzetilen bağlamında bahsedilmektedir:

ÖAşere-i mübeşşere cennetde hâlâ (M /6)

Firdevs cennetdir Ravzâ-i Mutahara (M /5)

Sidrede bulunup cenneti gölgeleyen ilahi bir ağaç olan (Pala 2011:459) tuba sebebiyle de cennetten bahsedilmektedir.

Resül'ün sevgilisi Mescid-i Kubâ

Çudrettden halk itdi cennetde tubâ (M /8)

Kuba

Hiz. Muhammed'in Mekke'den Medine'ye giderken uğradığı ve Medine'ye altı mil uzaklıkta olan bu mekândan (Komisyon 2009:208) ismen bahsedilmektedir:

Resül'ün sevgilisi Mescid-i Kubâ

Çudrettden halk itdi cennetde tubâ (M /8)

Serendib

Şair, Hz. Âdem'in cennetten çıkarıldıktan sonra yeryüzünde indirildiği yer (Bolay 1988:363) olarak kabul edilen Serendib'den ismen bahsedilmektedir:

Çazret-i Âdem'e virdi Allâh Serendib (M /34)

Hicaz

Şair, Arabistan yarımadasında Kızıldeniz'in doğu sahili boyunca uzanan ve Mekke, Medine ve Taif'in içinde bulunduğu bölgeden (Komisyon 2009:136) ismen bahsedilmektedir:

Çicâz-ı mübârekeye efendim buyurun (M /52)

Cidde

Hicaz bölgesinde, Mekke'ye 70 Medine'ye 420 km uzaklıkta (Bilge 1993: 9/523) Hz. Havva'nın cenneten çıkartıldığında indiği yerdir (Saltık 2022:99). Şair, bu şehirden Hz. Âdem'in eşi Hz. Havvâ'dan hareketle bahsedilmektedir:

Çazret-i Çavvâ'yı ziyâret it Ciddede (M /32)

Yemen

Hicaz bölgesinin güneyinde yer alan Yemen'den (Kurt 2013:400) Üveys yani Veysel Karani'den hareketle bahsedilmektedir:

Yemende yatur Çazret-i Üveys(M /44)

2.2.2.5. Metinde Geçen Şahıslar**Hz. Âdem**

İslâmî kaynaklara göre, yeryüzüne halife olarak gönderilmiş bulunan ilk insan ilk peygamber (Komisyon 2009:5) olan Hz. Âdem'den ismen iki yerde bahsedilmektedir:

Âdem'den berü çok oldu devr (M /42)

Hz. Havva

İnsanlığın atası Hz. Âdem'in eşi (Komisyon 2009:130) olan Hz. Havvâ'dan ismen bahsedilmektedir:

Ĥazret-i Ĥavvâ'yı ziyâret it Ciddede (M /32)

Hz. İbrahim

Şair, *Kur'an-ı Kerim'de* tevhid mücadelesi ile kendisinden fazlaca bahsedilen ve Hz. Muhammed'in atalarından (Komisyon 2009:154) olan Hz. İbrahim'den Makam-ı İbrahim ile ve Allah'ın dostu anlamında Halîlullâh sıfatı ve İbrahim kapısından hareketle bahsedilmektedir:

Beytiñ karşısu maķâm-ı İbrâhîm (M /19)

Ol beyti yapıdı Ĥalîlullâh peygamberi (M /31)

Bâb-ı İbrâhîm'den efendim beyte buyuruñ (M /27)

Hz. Hacer

Hz. İbrahim'in eşi ve Hz. İsmail'in annesi olan (Zavotçu 2013: 302) Hz. Hacer'den haccın menasiklerinden olan Safâ ve Merve'den hareketle bahsedilmektedir:

Şafâ ile Merve saŖy yerimiz

Ĥazret-i Ĥâcer'dir sevgilümüz (M /47)

Hz. İsmail

Hz. İbrahim'in oğlu ve ismi Kur'anda geçen peygamberlerden ve Hz. Muhammed'in atalarından (Komisyon 2009:176) olan Hz. İsmail'den Makâm-ı İsmail bağlamında ismen bahsedilmektedir:

Altun oluđıñ altında maķâm-ı İsmâŖîl (M /37)

Hz. Âmine

Şair, Hz. Muhammed'in annesi (Komisyon 2009:19) Amine'den ismen bahsedilmektedir:

Resûlün vâlidesi Ĥazret-i Âmîne (M /41)

Hz. Muhammed

Şair, 610 tarihinde vahiyle insanlık âlemine son peygamber olarak gönderilen (Pala 2011:330) Hz. Muhammed'den, isimleri ya da olan Muhammed ve Mustafa, iki Cihan serveri, nûr-ı Muhammedî, şefaât kaynağı olması, Habîb-i Ekrem, Peygamber ve Resûl sıfatlarından hareketle bahsedilmektedir:

Muhammedü'l-Muštafadır iki cihānıñ serveri(M /31)
Zü'l-celāl iderse her kula kısmet
Her tarafa toğmıř nūr-ı Muhammed (M /17)
Şefā'at isteriz yā resūlullāh
Nūrundan halk itdi kā'ınātı Allāh (M /2)
Ĥabīb-i Ekrem ĥurmetine ĥaccı kabul eyleye (M /12)
Ĥāzret-i Peyğamber'i setr iden Cebel-i Şevr (M /42)

Hızır-İlyas

Hızır, Hz. Musa zamanında yaşayıp peygamber mi veli mi olduğu muğlak olan bir zattır. (Komisyon 2009:134), Kur'an'da adı geçen peygamberlerden İlyas'dan (Komisyon 2009:166) ismen bahsedilmektedir:

Fā'if memleketi yerlerin ĥāsı
Orada bulursun Ĥızır İlyāsı (M /47)

Hız. Hatice

Hız. Muhammed'in eşi, çocuklarının annesi ve ona inan ilk kadın olan (Komisyon 2009:127)
Hız. Hatice'den ismen bahsedilmektedir:

Ĥadĥetü'l-Kübrā'yı efendim ziyāret buyurun (M /40)

Hız. Ebubekir

Hız. Muhammed'in arkadaşlarından ve ona ilk inanan insanlardan olan (Komisyon 2009:65)
Hız. Ebübekir'den "sıddık"⁴ olması yönüyle iki yerde bahsedilmektedir:

Resūluñ katında Şiddik-i Bekir (M /5)

Ömer

Şair, ileri gelen sahabilerinden ve ikinci halife (Komisyon 2009:292) Hız. Ömer'den "Ömerü'l-Farūk"⁵ bahsedilmektedir:

ÖÖmerü'l-Farūk ile ÖÖsmān-Zü'n-nūr (M/5)

Osman

Şair, Hz. Muhammed'in damadı ve üçüncü halife (Komisyon 2009:290) olan Hız. Osman'dan "zü'n-nūr"⁶ lakabından hareketle bahsedilmektedir:

ÖÖmerü'l-Farūk ile ÖÖsmān-Zü'n-nūr (M/5)

---

⁴Hadislerde kullanılan bu kavram, bazı yerlerde Hız. Ebubekir ile alakalı olarak kullanılmaktadır. Hız. Ebubekir başta Miraç hadisesi olmak üzere ĥayb olarak ifade edilen konularda hiç tereddüde mahal vermeden Hız. Muhammed'i tasdiklediğinden bu lakap kendisine Hız. Muhammed tarafından verilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bk(Çağrı 2009:37/91).

⁵ Hak ile batılı birbirinden ayırdığı için Hız. Ömere Hız. Muhammed tarafından verilen bir lakaptır. Ayrıntılı bilgi için bk (Fayda 1995:34/176).

⁶Hız. Muhammed'in kızları olan Rukiye ve Ümmü Gülsüm ile evlendiğinden Hız. Osman İslām tarihinde zü'n-nüreyn olarak tavsif edilmiştir (Pala 2011:494)

Ali

Şair Hz. Muhammed'in amcası Ebû Talib'in oğlu ve kendisinin de damadı olan (Komisyon 2009:13) Hz. Ali'den "Aliye'l-Mürtezâ şeklinde ve kılıcı Zülfikar'dan hareketle bahsedilmektedir:

ÓAliyyü'l-Mürtezâ Fâtmatü'z-Zehrâ (M /6)
ÓAli'ye virmişdir Zü'l-fikâr Seyfi (M /49)

Hamza

Şair, Hz. Muhammed'in amcası (Komsiyon 119), Hz. Hamza'dan Uhud Savaşı'nda şehid olmasından hareketle iki yerde, şehid ve dür-dânem diye bahsedilmektedir:

Şehid Êamza-i mübârek pîr(M /5)
Orada olmuşdur dür-dânem şehid(M /7)

Fatma

Hz. Muhammed'in ilk eşi olan Hz. Hatice'den dünyaya gelen en küçük kızı (Komisyon 2009:87) olan Hz. Fatma'dan iki yerde "Zehrâ"⁷ diye bahsedilmektedir:

ÓAliyyü'l-Mürtezâ Fâtmatü'z-Zehrâ (M /6)

Tayyib-Tahir

Hz. Muhammed'in ilk eşi Hz. Hatice'den dünyaya gelen Tayyib ve Tahir'den (Abdullah) (Komisyon 2009:2) Hz. Muhammed'in çocukları olarak bahsedilmektedir:

Resûlün mahdûmıFayyib (ü) Fâhir (M /48)

Hasan

Şair, Hz. Muhammed'in Ali ve Fatma'dan olan torunu(Komisyon 2009:123) olan Hz. Hasan'dan bir yerde ismen bahsedilmektedir:

Êasan Êüseyn şehid-i Kerbelâ (M /6)

Hüseyn

Şair, Hz. Muhammed'in Ali ve Fatma'dan torunu olan (Komisyon 2009:149) Hz. Hüseyn'den, Êlâm tarihinde menfur bir olay olarak bilinen Kerbelâ'dan hareketle bahsedilmektedir:

Êasan Êüseyn şehid-i Kerbelâ (M /6)

Abdullah b. Abbas

Hz. Muhammed'in amcası Hz. Abbas'ın oğlu olup, fakih, muhaddis ve müfessir olarak bilinir (Komisyon 2009:1982:14) Hz. Abdullah'dan abid bir zat ve müfessir kimliği ile bahsedilmektedir:

Óîbâdeti çokdur gündüz gicesi
Seyyid ÓAbdullâh'dır müfessirin h'cesi

---

⁷Beyaz, parlak ve aydınlık yüzlü kadın anlamına gelen bu ifade Hz. Fatmaya Babası Hz. Muhammed tarafından verilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bk (Kandemir 1995:12/219)

Burada taḥşîl olur Ḳurṓān ḥıçesi (M /54)

İkrime

Şair, Abdullah b. Abbas'ın öğrencisi ve mevlası (Altinkulaç 2000:40) olan Ebû Abdillah İkrime b. Abdillah el- Berberî el- Medenî (ö. 105/723)'den ismen bahsedilmektedir:

Fāóif civārında Ḥāzret-i Óİkrime (M /53)

Bilal-i Habeş

Şair, Habeş asıllı olup, Hz. Muhammed'e ilk iman edenlerden ve onun ilk müezzinidir. (Komisyon 2009:1982: 1/136) olan Hz. Bilal'den müezzinlik yönüyle bahsedilmektedir:

Maḳām-ı Bilāl'dir Cebel-i Ḳubeys
Bilāl-i Ḥabeşî'dir müóezzinlere reóıjs (M /44)

Muhammed Hanefî

Hz. Ali'nin Beni Hanefiyye'den Havle bint Ca'fer'den doğan oğlu (Öz 2005:30/537) olan Muhammed Hanefî'den, Hz. Ali'nin oğlu olması hasebiyle bahsedilmektedir:

ÓAlîniñ maḥdūmı Muḥammed Ḥanefî (M /49)

Veysel Karani

Şair, Hz. Muhammed'i Medine'de ziyaret eden tabiîn neslinden önemli bir zahid (Komisyon 1982:737) olan Veysel Karanî'den ismen bahsedilmektedir:

Yemende yatur Ḥāzret-i Üveys (M /44)

Abdulkadir Geylani

Kadiri tarikatının kurucusu Abdulkâdir Geylani'den (Komisyon 1982:21) Ta'if'de çile çıkardığından hareketle bahsedilmektedir:

SultānÓAbdulḳādir çile çıkarmış
Sultān Abdulḳādir maḳāmını efendim ziyarete buyurun (M /45)

Aşere-i Mübeşşere

Hz. Muhammed tarafından cennetle müjdelenen on sahabi olan (Komisyon 26) aşere-i mübeşşereden⁸ ismen bahsedilmektedir:

ÓAşere-i mübeşşere cennetde ḥālā (M /6)

---

⁸ Kaynaklarda aşerei Mübeşşere olarak ismi zikredilen sahabiler şunlardır: Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer b. Hattab, Osman b. Affan, Ali b. Ebi Talib, Talhâ b. Ubeydullah, Zübeyr b. el-Avvam, Abdurrahman b. Avf, Sa'd b. Ebi Vakkas, Saîd b. Zeyd, Ebû Ubeyde Amir b. Abdillah b. el-Cerrah, Ayrıntılı bilgi için bk. (Yılmaz 2017: 85-89)

SONUÇ

XIX-XX. yüzyıl şairlerinden Hacı Ahmet Efendi, Kayseri’de dünyaya gelmiştir. Hayatının büyük bir bölümünü Kayseri’de geçiren şair, çalışmak amacıyla bir müddet İstanbul’da bulunmuştur. Oraya hemşerilerinin yanında inşaatta çalışmak amacıyla gitmiştir. Hac farızasını eda etmek maksadıyla Mekke, Medine ve Ta’ife gitmiş olup bu vazifenin ifasından sonra tekrar baba ocağına geri dönmüştür. Vefat tarihi bilinmeyen şairin, elimizde hastane konulu manzum bir destanı ile kutsal beldelerden olan “*Mekke, Medine ve Ta’if Medhiye Davetiyesi*” isimli matbu olarak basılmış olan bir eseri bulunmaktadır.

Hacı Ahmet Efendi’nin “*Mekke, Medine ve Ta’if Medhiye Davetiyesi*” adlı eseri, İslâm medeniyet sahasında önemli bir yere sahip olan kutsal beldelerle alakalı olarak yazılmış eserlerden biridir. Eser, kutsal beldelerin kimi özellik ve sıfatlarını konu edindiği için oldukça önemlidir. Şair gidip gördüğü ve diğer Müslümanlarında görmesini istediği bu mekânlarla/yerleşim yerleriyle alakalı olarak methiye kaleme almıştır. Söz konusu methiye, Mekke’de bulunan kutsal değerler ve burada icra edilen hac farızası ile ilgili değerler iken, Hz. Muhammed’in 622 yılında İslâm’ı daha güvenli bir beldeye tebliğ edebilmek için hicret ettiği Medine ve daha sonra Müslüman toprağına dâhil olan Ta’if’i sahip oldukları kutsal değerleri ve burada yaşamış olan kişiler üzerinden ele almaktadır. Şair kimi yerde bu kutsal mekânları ya da burada bulunan kimi değerli mekânları cennet ile kıyaslamaktadır.

Eser, toplamda 30 sayfa ve 56 bölümden meydana gelmektedir. Manzumeler Muhammes-i mütekerire biçiminde yazılmıştır. Yer yer edebî bir hava ile yazılmış olan manzumeler dil olarak günümüz Türkçesine oldukça yakın kimi zaman içinde Arapça ve Farsça kelimelerin yer aldığı sade ve anlaşılır bir dile sahiptirler. Akıcı bir dil kullanan Hacı Ahmet Efendi, kimi zamanda mecaz ve telmih sanatlarına başvurmuştur. Söz konusu bu çalışmanın hac ve hac mekânları ile ilgili literatüre yeni bir katkı sağlayacağı umulmaktadır.

KAYNAKÇA

Akkuş, M. (2007). *Klasik Türk Şiirinin Anlam Dünyası Edebi Türler ve Tarzlar*, Erzurum: Fenomen Yayınları.

Argunşah, M. Vd. (2023). *Türkçe Sözlük*, Ankara: Türk Dili ve Kurumu Yayınları.

Arslan, M. (2018). “Divan Edebiyatında Şehirler Üzerine Yazılan Şiirler ve Bunlar Arasında Amasya Şiirleri”, *Uluslararası Amasya Şairleri Bilim Şöleni 04-06 Ekim 2018* (Yay. Hzl. M. Fatih Köksal Vd.) 47-70, Ankara: KUBATEK Yayınları.

Ayar, A. - Acar, S. (2014). *Şehir Şiirleri Antolojisi*, İstanbul: Esenler Belediyesi Şehir Düşünce Merkezi Şehir Yayınları.

Aydemir, Y. (2004). Methiye, (Türk Edebiyatı), *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Cilt. 29, 410-411), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Bayraktaroğlu N. (2018). “Türk-İslâm Âleminde Şerif (Kutsal-Mukaddes) Şehirler”, *Bilimsel Eksen-Sicientific Axis*,9/23, 139-144.

Beyatlı, Y. K. (2003). *Kendi Gökkubemiz*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Bilge, M. L(1993). Cidde, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Cilt, 9, 523-525). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Bozkurt, N.-Küçükaşçı, M. S. (2003). Medine, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Cilt, 28, 305-311). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Cunbur, M. (2001). “Ahmed”, *Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi* (Cilt,1,153). İstanbul: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.

Çağrı, M. (2009). Sıddık, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Cilt, 37/91-92). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Çakır, E. (2023). “Ahmet Baba”, *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, (Cilt,1, 403), İstanbul: Ahmet Yesevi Üniversitesi Yayınları.

Demir, Y. (2000). “Türk-İslâm Geleneğinde Şehirleşme ve Yerleşim”, *Doç. Dr. Mahmut Pehlivan Armağanı*, Sakarya: Sakarya Üniversitesi Yayınları.

Donuk, S. (2017). Sulhî'nin Manzum Hac Menâzilnâmesi = Sulhi's Poetic Pilgrimage Menâzilnâme, *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 2017, cilt: X, sayı: 18, s. 85-118.

Durant, W. (2012). *Medeniyetin Temelleri*, (Çev. Nejat Muallimoğlu), İstanbul: Erguvan Yayınları.

Fahdd T. (2003). Lat, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Cilt, 27, 107-108). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

- Fayda, M. (1995). Farûk, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Cilt, 12/176-177). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Gencer, B. (2011). “Medineden Kente Edepten Medeniyete”, *Şehirlerimizimizin Geleceği Tehditler ve Fırsatlar Sempozyumu*, (Yay. Hzl. Mustafa Küçükural Vd.), İstanbul: Üsküdar Belediyesi yayınları.
- Güler, M. (2002). “Osmanlı Devleti’nde Haremeyn Vakıfları”. *Türkler Ansiklopedisi*. 10/867-890, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Güler, M. (2010). “Osmanlı Dönemi’nde Hac Yolu ve Hicaz’daki Kutsal Şehirlerin Sosyal Tarihine Ait Önemli bir Kaynak: Surre Defterleri”, *Değişen Ortadoğuda Kültür ve Siyaset*, (Ed. Yasin Aktay Vd.), 29-59. Arap-Türk Sosyal Bilimler Kongresi, (ATCOSS,10-12 Aralık 2010) Ankara: Stratejik Düşünce Enstitüsü Yayınları.
- Gürdoğan, N. (2011). “Medeniyetlerin Ruhu Kutsal Şehirler”, *Şehirlerimizimizin Geleceği Tehditler ve Fırsatlar Sempozyumu*, (Yay. Hzl. Mustafa Küçükural vd.), İstanbul: Üsküdar Belediyesi Yayınları.
- Halil Kurt, “Yemen”, *Diyanet İslam Vakfı Ansiklopedisi*, (Cilt, 43/400-401. İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları.
- <https://kuran.diyamet.gov.tr/mushaf/kuran-meal-1>
- Işık, İ. (2007). *Türkiye Yazarlar Ansiklopedisi*, İstanbul: Elvan Yayınları.
- İnan, A. (1994). *Tenha Sözcükler*, Konya: Sanat Yayınları,1994.
- Kalaycı, A. (1996). *İslâm Öncesi Mekke Sitesinde Sosyal Yapı*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi-Sosyal Bilim Enstitüsü.
- Kandemir, Y. (2009). Fatıma, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Cilt, 12/219-223). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Karaman, F. Vd. (2006). *Dinî Kavramlar Sözlüğü*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Kiraz, S. (2020). *İndî'nin Manzum Menâsik-i Hacc'ı* (İnceleme Metin Dizin ve Sözlük). Erzurum. Fenomen Yayınları.
- Kiraz, S. (2021). “Nakîb-zâde Refîk-i Tarsûsî ve EzhârYâhud Mecmû‘a-i Eş‘âr’ı, *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi Prof. Dr. Metin Akar’a Armağan*, 5/4, 1779, 1788.
- Komisyon, (1977). Ahmet Hacı Baba” *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi* (Cilt,1/62), İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Komisyon, (1982). *Ansiklopedik İslam Lügatı*, (Cilt, 1,2). İstanbul: Tercüman Gazetesi Yayınları.

- Küçükaşçı, M. S. (2010). Ta'if, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Cilt, 39/443-449). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Ortakçı, H. (2020). “Bir İnanç Merkezi ve Tarihi Mekân Olarak Ebukubeys Dağı Hakkındaki Rivayetlerin Tespiti”, *İslami İlimler Dergisi*, 15/2,243-268
- Öz, M. (2020). Muhammed b. Hanefiyye, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Cilt, 30/534-536). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Pala, İ. (2011). *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, İstanbul: Kapı Yayınları.
- Saltık, E. (2022). “Efsaneyle Gerçeklik Arasında Seylan Adası ve Anonim Hatıralardan Aile Şeceresine Türk Soylu Sri Lankalılar Meselesi”, *Türkiyat Mecmuası*, 32/93-115.
- Şatoğlu, A. (1970). *Kayserili Şairler (Başlangıçtan Bugüne kadar)*, Ankara: As Matbaası.
- Şimşek, S. (2008). Türk Edebiyatında İbnü'l-Arabî Methiyeleri Üzerine Bir İnceleme, *Tasavvuf | İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi (İbnü'l-Arabî Özel Sayısı-1)*, 9/21,389-425.
- Umurbek, H. (2008). *Cahiliye ve Hz. Peygamber Döneminde Ta'if*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yekbaş, Hakan (2015). “Malatyalı Necâti ve Şehir Methiyeleri”. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 15,377-401.
- Yıldız, E. (2021). “Kilisli Rıfkî'nin Kesdel, Tekfur ve Kızıldağ Methiyeleri”, *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 20(4), 2144-2164.
- Yılmaz, A. (2017). Aşere-i Mübeşşere Algısının Tarihsel Gerçeklik Perspektifinde Değerlendirilmesi, *İstem* 15/29, 79 - 101
- Zavotçu, G. (2013). *Klasik Türk Edebiyatı Sözlüğü*, İstanbul: Kesit Yayınları.
- Zengin, F. (2015). *Ensar Kitabı*, İstanbul: Ensar Yayınları.

METİN

Mekke, Medine ve Ta'if Medhiye Davetiyesi

S.2.

11'li Hece Ölçüsü⁹

1.

Cümle mevcüdâtı Allâh yaratdı
İns ü cinne kendüsini tanıtdı
Ĥâkķıñ emriyle İbrâhîm beyti yapdı
Baş açık yalın ayak dîvâna tûruñ
Ĥâkķ'ıñ beytine efendim buyuruñ

2.

Şefâ'at isteriz yâ resûlullâh
Nûrundan halk itdi kâ'înâtı Allâh
İnanmayan kâfirdir vallâh billâh
Baş açık yalın ayak dîvâna tûruñ
Ĥûzûr-ı resûlullâha efendim buyuruñ

S.3.

3.

Nûra ġarķ olmuşdur Mekke Medîne
Kısmet itmiş bizi Zû'l-celâl dîne
Şefâ'at kânidir resul Ôâlemîne
Baş açık yalın ayak dîvâna tûruñ
Şebeke-i resûlullâha efendim buyuruñ

4.

Dâ'îmâ rızķıñı Ĥudâ'dan ara
Ôİbâdetde buluñ hiç verme ara
Firdevs cennetdir Ravzâ-i Mutahhara
Baş açık yalın ayak dîvâna tûruñ
Ravzâ-i MutâĤĤaraya efendim buyuruñ

S.4.

5.

Resûluñ katında Sıddîķ-i Bekîr
ÔÖmerü'l-Farûķ ile ÔÔsmân-Zî'n-nûr
Şehîd Ĥamza-i mübarek pîr
Baş açık yalın ayak dîvâna tûruñ

---

⁹ Eser genel itibariyle 11'li hece ölçüsü ile söylenmesine karşın metnin tamamında buna uyulmadığı görülmektedir.

Aşhâb-ı resûlullâhı ziyârete efendim buyuruñ

6.

ÔAliyyü'l-Murtezâ Fâtimatü'z-Zehrâ

ÔAşere-i mübeşşere cennetde hâlâ

ÂHasan Âüseyin şehid-i Kerbelâ

Baş açık yalın ayağ dîvâna turuñ

Evlâd-ı resûlullâhı efendim ziyâretbuyuruñ

S.5.

7.

Hazâ cennetlikdir Cebel-i Uhud

Orada olmuşdur dür-dânem şehid

Mübârek yerlerdir bir kerecik git

Baş açık yalın ayağ dîvâna turuñ

Cebel-i Uhud-ı mübâreke efendim buyuruñ

8.

Resûl'üñ sevgilisi Mescid-i Kûbâ

ÂKudrettden halk itdi cennetde tubâ

Maqâmı oradadır Fâtimatü'z-Zehrâ

Baş açık yalın ayağ dîvâna turuñ

Mescid-i Kûbâ'yı efendim ziyarete buyuruñ

S.6.

9.

Âyetde Qur'ân'da tebşir oldılar

ÂSabrile Âhakqın rızâsıñ buldılar

Allâhıñ emrine râzı oldılar

Baş açık yalın ayağ dîvâna turuñ

Cümle ziyârete efendim buyuruñ

10.

Âhakq'ıñ birliğinevâllâhuahad

Âdem'den farz oldu bize ÔArafât

Diñledik(bu) hutbeyi olduk râhat

Baş açık yalın ayağ dîvâna turuñ

ÔArafât-ı mübârekeye efendim buyuruñ

S.7

11.

ÔArafât kapusından girsen içerü

Oraya kurulur dünyâ mahşeri

Lebbeyk sadâsından dökülür ecel teri

Baş açık yalın ayağ dîvâna turuñ

Lebbeyk çağırmağa efendim buyuruñ

12.

Nice yüz biñ insān çağırır Allāh diye
Baş açık yalın ayağ turduğ bizler vaqfeye
Ĥabīb-i Ekrem hürmetine ĥaccı kabūl eyleye
Baş açık yalın ayağ dīvāna turuñ
Vaqfe-i mübārekeye efendim buyuruñ

S.8.

13.

Nice yüz biñ insānıñ açıqdır başı
Gözlerinden akan kan ile yaşı
Müzdelife'de toplarız (biz) taşu
Baş açık yalın ayağ dīvāna turuñ
Şeytān taşlamağa efendim buyuruñ

14.

Dürlü dürlü var şeytānıñ bu insāna çok işi
Büyük şeytān küçük şeytān ortanca üç kişi
Kafasına at ĥaceri parçalansın ol başı
Baş açık yalın ayağ dīvāna turuñ
Şeytān-ı laŖıñ rüsvālıgını burada görüñ

S.9

15.

Yokdan var eyledi bu kadar cānı
ŖArş-ı aŖlāya çıkdı lebbeyk figāmı
Minada keseriz Ĥaqq'a ĥurbānı
Baş açık yalın ayağ dīvāna turuñ
Ĥurbān kesmege efendim buyuruñ

16.

Nice yüz biñ ĥüccāc tururuz saf saf
Allāh'ın beytini ederiz tavāf
Cümle günahları Zü'l-celāl ider Ŗafv
Baş açık yalın ayağ dīvāna turuñ
Favāf etmege efendim buyuruñ

S.10.

17.

Zü'l-celāl iderse her ĥula ĥısmet
Her tarafa toğmış nūr-ı Muhammed
Cennetden çıkmışdır Ĥācerü'l-Esved
Baş açık yalın ayağ dīvāna turuñ
Ĥācerü'l-Esvede būs itmege efendim buyuruñ

18.

Ėāyetle az olur veli uyqusu
Beytiñĥarşusu zemzem ĥuyusu
Anı nüş iden Ĥaqq'a toğrı sözi

Baş açık yalın ayağ dîvâna turuñ
Zemzem-i şerîf içmege efendim buyuruñ

S.11.

19.

Yoğdan var eyledi bizi Allāhım
ÖArş-ı aÖlāya çıkar ise āhım
Beytiñ karşusu maķām-ı İbrāhım
Baş açık yalın ayağ dîvâna turuñ
Maķām-ı İbrāhım'e efendim buyuruñ

20.

Mağribden maşrıķden hūccāc gelürler
Allāh'ıñ emrini birbir bilürler
Favāf(1)itdirir bize delîller
Baş açık yalın ayağ dîvâna turuñ
Bābü's-selām'dan¹⁰ efendim beyte buyuruñ

S.12.

21.

Ahşam üsti yanar nice yüzbiñ kandaşler
Müöezzin şadāsından ortalık iniler
Ehl-i kemāl olan dāōimā diñler
Baş açık yalın ayağ divâna turuñ
Bābu'l-meyyit'den efendim beyte buyuruñ

22.

Ĥisābı yoğ var hademe cümlesi beyti bekler
Her sāōatde tavāf ider ins ü cinn ü melekler
Her kim Ĥaķ'қа toğrı özi ķabül olur dilekler
Baş açık yalın ayağ dîvâna turuñ
Bābuōalî'den efendim beyte buyuruñ

S. 13.

23.

Ol beytin ķapusunda yazılmış lafza-i celāl
Ol beyte yüz sürer isen bulursuñ Ĥaķķ'dan kemāl
Her vaķit niyyeti eyle var ise māl-i helāl
Baş açık¹¹yalın ayağ dîvâna turuñ
Bābu's-şafādan beyte efendim buyuruñ

24.

Şol beytiñ ķapusu yüksek turur
Gümüşdendir nerdübānı haftada bir ķurılır

¹⁰ Normalde Arapça kurallarına baēlı olarak yazılması gereken bu tamların kimi yerde Fars terki b bağlamında yazılmış olsada bütünlüēü bozmamak için metnin tamamında Arapça kurallar bağlamında okumayı tercih ettik.

¹¹Açık olarak yazılması gereken kelime sehven açub şeklinde yazılmıştır.

Bu beyte yüz sürenler her derde şifâ¹² bulur(lar)
Baş açık yalın ayağ divāna tūruñ
Bābü'l-bākiyye'den beyte efendim buyuruñ

S. 14.

25.

Melek kırdı beytullāh'ın temelini
Lisānına sen şāhib ol itme ol kimsenin zeminini
Yalan yere yemini itme alma elini vebālin
Baş açık yalın ayağ divāna tūruñ
Bāb-ı muhacirin'den beyte efendim buyuruñ

26.

Her tarafda var(dır) mīkāt orada gir ihrāma
Hiç kimseye söğüp sayma el uzatma hārāma
Bizi haccā kısmeti itmiş şükür Allāh'ıma
Baş açık yalın ayağ divāna tūruñ
Bāb-ı ŖAbbās'dan beyte efendim buyuruñ

S. 15.

27.

Nūra gārķ olmuşdur beyitiñ içi
Mübārek aylarda sen tut orucu
Yaradan bağışlar cümle suçı
Baş açık yalın ayağ divāna tūruñ
Bāb-ı İbrāhīm'den efendim beyte buyuruñ

28.

Ol beyitiñ çevre yanı dört mezhebiñ maķāmı
Dört mezhebiñ ayrı ayrı imāmı
Ol beyitte kııl namazı virir Allāh ilhāmı
Baş açık yalın ayağ divāna tūruñ
Bābü'l-cihād'dan beyte efendim buyuruñ

S. 16

29.

Ol beyitiñ yedidir mināresi
Bu maķāmdır her dertlerin çāresi
Şol beyte yüz sürenler zengini fuķarāsı
Baş açık yalın ayağ divāna tūruñ
Bābü'l-mücāhid'den efendim beyte buyuruñ

30.

Ol beytin kıara tonı altundandır kıuşağı
Çevre yanı kıullarınıñ secdegāhı
Her nefesde zıkr eyle Allāhı

¹² Metindeki bu kelime şefā şeklinde harekelenmesine karşın; mana gereğince şifā şeklinde okunması

Baş açık yalın ayağ divāna turuñ
Bābu'ş-şerif'den efendim beyte buyuruñ

S. 17

31.

Mermer direk üstüne kuruldı kemeri
Ol beyti yaptı Hali'lullāh peygamberi
Muhammedü'l-Muštāfā'dır iki cihānıñ serveri
Baş açık yalın ayağ divāna turuñ
Bābü'l-Ümmühānî'den efendim beyte buyuruñ

32.

Hāzret-i Havvā'yı ziyāret it Cidde'de
Beş vakitte kıl namāzı ol mübarek Mekke'de
Cenāb-ı Hākk birağmasuñ bu milleti kederde
Baş açık yalın ayağ divāna turuñ
Bābü'l-vedā'ı'dan efendim beyte buyuruñ

S. 18

33.

Ol beyitiñ çevre yanı medrese vü pencere
Bu dünyā fānî dünyādır çäre yoğdur ecele
Her nefesde vir şalāvat resüle peygambere
Baş açık yalın ayağ divāna turuñ
Bāb-ı Őanîf'den efendim beyte buyuruñ

34.

Hāzret-i Ādem'e virdi Allāh Serendib
Gelenlere tekrar gelmeyenlere Őan-ğarîb
Sen ħalbine futūr itme Allāh'dır insāna sāhib
Baş açık yalın ayağ divāna turuñ
Bābu'r-rahîm'den efendim beyte buyuruñ

S. 19.

35.

Ka'be'niñ bulunmaz ucı bucağı
Her dertlere derman virir şaçığı
Her nefesde zikir eyle Allāh'ı
Baş açık yalın ayağ divāna turuñ
Bābu'l-bāsitîye'den efendim beyte buyuruñ

36.

Allāh bize virdi dürlü nebātāt
Hākk'ın beyitinde eyle Őibādāt
Her kim hacca gelür büyük bir ni'omet
Baş açık yalın ayağ divāna turuñ

Bābü'l-Ḳubā'dan efendim beyte buyuruñ

S. 20.

37.

Altun oluğın altında Maḳām-ı İsmā'îl

Allāh'ın emrine oluruz ḳā'îl

Beş vaktde ḳıl namazı ḳalma cāhil

Baş açık yalın ayaḳ dīvāna tūruñ

Bābü'z-ziyāde'den efendim beyte buyuruñ

38.

Her cum'ada ḥatīb çıkar minbere

Ĝarḳ olmuşdur ol Beytullāh misk ḳoḳu Őanbere

Her nefesde śalāt selam getür peygambere

Baş açık yalın ayaḳ dīvāna tūruñ

Bābu'd-dürriye'den efendim beyte buyuruñ

S. 21

39.

Emān yā Rabb sen Őafv eyle muntaḳırız emrine

Ḳullarına vir ilham ḳalbleri döndi timure

Gice gündüz Allāh için götüriz Őumre

Baş açık yalın ayaḳ dīvāna tūruñ

Bābu'l-Őumre'den efendim beyte buyuruñ

40.

Śafā ile Merve sa'Őy yerimiz

Ĥazret-i Hācer'dir sevgilümüz

Cennetü'l-mu'alla ḳabrimiz

Baş açık yalın ayaḳ dīvāna tūruñ

Hadacetü'l-Kübrā'yı efendim ziyārete buyurun

S. 22.

41.

Cennet miśāli Mekke Medīne

Dīnine zarardır meyl itme yemīne

Resūl'ün vālidesi Ĥazret-i Āmīne

Baş açık yalın ayaḳ dīvāna tūruñ

Ĥazret-i Āmīne vālidemizi efendim ziyārete buyurun

42.

Ādem'den berü çok oldu devr

Ĥazret-i Peygamber'i setr iden Cebel-i Śevr

Beraber idi yanında Śiddīḳ Bekr

Baş açık yalın ayaḳ dīvāna tūruñ

Cebel-i Śevr-i mübārekeye ziyārete efendim buyuruñ

S. 23.

43.

Āyet nāzil oldu Cebel-i Nūr'da
ĤaĥĥaĖāşıĥ olan hiç ĥalmaz yerde
Ķurōān'da var İncil'de var daĥı yazar burda
Baş açık yalın ayaĥ dıvāna turuñ
Cebel-i Nūr-ı mübāreke efendim buyuruñ

44.

Yemen'de yatur Ĥazret-i Üveys
Maĥām-ı Bilāl'dir Cebel-i Ķubeys
Bilāl-i Ĥabeşî'dir müöezzinlere reöjs
Baş açık yalın ayaĥ dıvāna turuñ
Cebel-i Ķubeysi ziyārete efendim buyuruñ

S. 24.

45.

Cümle ĥayĥuları girüye atmış
Dünyāyı biraĥmış bir pula şatmış
SultānĖAbdulĥādir ĥile ĥıĥarmış
Baş açık yalın ayaĥ divāna turuñ
Sultān Abdulĥādir maĥāmını efendim ziyarete buyuruñ

46.

Ĥazret-i Peyĥamber buyurmuş FāĖif'e ĥadîş
Ziyāretĥahına gelin cümleñiz
ĖAfv eyle sen amān yā Rabb mücrim günāĥkārız
Baş açık yalın ayaĥ dıvāna turuñ
Ĥuzūr-ı Resülullāh'a efendim buyuruñ

S. 25.

47.

FāĖif memleketi yerlerin ĥāsı
Orada bulursun Ĥızır İlyāsı
Resül'üñĖammîsi ibn-i ĖAbbāsı
Baş açık yalın ayaĥ dıvāna turuñ
Türbe-i saĖādetine efendim buyuruñ

48.

Şükr olsun Allāh'a dīnimiz žāhir
Nāžiri şeriki yokdur yaradan bir
Resül'üñ maĥdümü Fayyib (ü) Fāhir
Baş açık yalın ayaĥ dıvāna turuñ
Fayyib ü Fāhir'ün ziyāretine efendim buyuruñ

S. 26.

49.

Yaradan bozmasun milletiñ keyfi
ÔAlî'ye virmişdir zü'l-fiķār seyfi
ÔAlî'niñ maħdūmı Muħammed Ĥanefî
Baş açık yalın ayaķ dîvāna turuñ
Ziyāretgāhına efendim buyruñ
50.

Dil ile taÔrif olmaz Fāôif
İderiz Allāh'dan cümlemiz ĥavf
ŞefāÔat yā Resūl ümmetin zaÔif
Baş açık yalın ayaķ dîvāna turuñ
Tevbe istiġfar getürmege buyruñ

S. 27.

51.

Nice yüz bin insān çağırır Allāh
Ziyāret iderseñ ĥasbetenlillāh
Fāôif'de yatandır Seyyid ÔAbdullāh
Baş açık yalın ayaķ dîvāna turuñ
Seyyid ÔAbdullāh'ı ziyārete efendim buyuruñ

52.

Cümle ziyareti gidüp görmeli
Arayup refîķiñ eysün bulmalı
Mevlādan gelene rāzî olmalı
Baş açık yalın ayaķ dîvāna turuñ
Ĥicāz-ı mübārekeye efendim buyuruñ

S. 28.

53.

Ĥarāmdır taÔāmı ziyade yime
Her kesiñÔaybını kimseye dime
Fāôif civarında Ĥazret-i Ôİkrime
Baş açık yalın ayaķ dîvāna turuñ
Ziyāretgāhına efendim buyruñ
54.

Ôİbādeti çokdur gündüz gicesi
Seyyid ÔAbdullāh'dır müfessirin ĥAcesi
Burada taĥşîl olur Ĥurōān ĥicesi
Baş açık yalın ayaķ dîvāna turuñ
Fāôif-i mübārekiye ziyārete efendim buyuruñ

S. 29.

55.

Vilāyet K̄ayseri ismim H̄acī Aḥmed
Farīk-i Naḫşiden kuşandım kemend
Cümle ehl-i imānı eyledim da'vet
Baş açık yalın ayak dīvāna turuñ
Allahıñ emrine efendim buyruñ

56.

Biñ üç yüz ikide haccü'l-ekber
Dünyāya aldanma yevmü'l-beter
Yaradan virmesün millete keder
Baş açık yalın ayak dīvāna turuñ
Devlete millete du'ā itmege efendim buyuruñ

S. 30.

Eşer-i H̄acī Aḥmed Mekke vü Medīne-i Münevvereye da'vet risālesi Ma'ārif Nežāreti
celīlesiniñ 706 numaralı Ve 12 Şafer 303 senesine tārihlü ruḥsatnāmesiyle Sarıgözde
Bosnevî el-H̄ac Muḥarrem Efendiniñ matba'asında tab'olunmuşdır.